

5.12. Technological aspects of professional competence development of college teachers

Технологічні аспекти розвитку професійної компетентності викладачів коледжів

У сучасних умовах нашої країні потрібні компетентні фахівці, здатні досягати успіху у професійній діяльності, саме тому в даних умовах особливо актуальною стає проблема висвітлення технологічних аспектів професійного розвитку викладача коледжу, як основного суб'єкта підготовки таких фахівців. Формування та розвиток професійної компетентності, майстерності сучасного педагога відбувається упродовж всієї педагогічної діяльності. Реалізація ідеї «освіта через все життя», у тому числі для викладачів коледжів, відбувається за допомогою безперервної професійної освіти, що відносять до освіти дорослих. Особливість освіти дорослих в тому, що це не просто додаток до існуючої освіти, а повноцінна галузь з особливими цілями, особливою освітньою мотивацією, особливими взаємовідносинами учасників освітнього процесу. Здобувач освіти стає основним суб'єктом процесу навчання, сам з'ясовує, яка інформація в даний час йому потрібна для рішення життєвих ситуацій, проєктів, сам визначає спосіб та джерело отримання цієї інформації (Тітова (ред.), 2023).

Результати аналізу напрямів розвитку професійної компетентності викладачів коледжів переконують, що важливу роль у професійному зростанні педагогічних працівників відіграє безперервна освіта: формальна (отримання документа), неформальна (курс, тренінг, коротка програма, семінар, стажування), інформальна (дистанційна освіта, самоосвіта). Система безперервної освіти – інтегративна, динамічна, багаторівнева педагогічна система з чіткою структуризацією, в рамках якої функціонують і розвиваються її підсистеми (базова, додаткова), що забезпечують організаційну, методичну, дидактичну, змістовну єдність усіх ланок освіти та створюють умови для

постійного саморозвитку за допомогою формування індивідуальної траєкторії особистісного та професійного розвитку.

Інтенсифікації розвитку професійної компетентності викладачів фахових коледжів в системі післядипломної освіти сприяє системне дослідження технологічних аспектів означеного педагогічного процесу, оскільки удосконалення застосування педагогічних технологій підвищує ефективність взаємодії суб'єктів освітнього процесу.

Безперервна освіта передбачає різноманіття та гнучкість застосовуваних видів навчання, направлених на гуманізацію, демократизацію та індивідуалізацію навчального процесу. Важлива особливість безперервної освіти – її спрямованість у майбутнє на вирішення проблем розвитку суспільства на основі застосування нових технологій, методик. Такими методиками у практиці освіти виступають методики, спроектовані на «інноваційних засадах післядипломної освіти як складової частини освіти дорослих та спрямовані на подальше особистісне самовизначення та самореалізацію фахівця» (Ребуха (ред.), 2022).

Опираючись на аналіз особливостей технологічного підходу у навчанні вчені П. Лузан та І. Печковська (2015) конкретизували суть та уточнили формулювання поняття «педагогічна технологія» у такий спосіб: «педагогічна технологія – це цілеспрямована організація педагогічного процесу, яка відображає науково обґрунтований проект логічно структурованої системи педагогічної взаємодії для гарантованого досягнення запланованих результатів навчання». Аналіз сутнісних ознак технології навчання дорослих дозволяє виділити такі критерії її якості: діагностичність (diagnosticity): завдання мети навчання, яка досягається використанням конкретної технології; відповідність технології навчання змісту та загальним цілям освіти дорослих; відтворюваність – перспектива широкого застосування технології; взаємозв'язок технології та особистого стилю діяльності дорослої людини; ефективність та забезпеченість використання комп'ютерних засобів навчання;

ступінь впровадження в освітній процес нових інформаційних технологій (Тітова (ред.), 2023).

Ключовим моментом реалізації системи розвитку професійної компетентності викладачів коледжів вважаємо застосування концепції навчальної організації, яка ґрунтується на взаємозв'язку колективної діяльності, співпраці та консультуванні педагогічних працівників закладу освіти: організоване навчання кожного члена педагогічного колективу, активне залучення викладачів до навчання своїх колег по спільній навчальній роботі, всі навчаються у всіх. Відмінна риса такого навчання полягає у організації андрагогічного середовища, в якому фахівці займають активну позицію. Педагогічні працівники стають діяльними, набувають досконалих навичок, інтенсивно освоюють знання, розвивають творчий потенціал та критичне мислення активно досліджуючи професійний досвід. Загальними ознаками спільної діяльності, взаємодії та співробітництва є: співприсутність учасників у часі та у просторі, що дозволяє їм безпосередньо контактувати, обмінюватися діями, інформацією; загальна мета, подана у вигляді бажаного результату діяльності, що відповідає інтересам усіх та потребам кожного з учасників; поділ змісту діяльності між учасниками, обумовлений характером мети, наявністю ресурсів та умов її досягнення, рівнем кваліфікації виконавців.

Зміст компонентів комплексу навчальних технологій, залежно від якості якого визначається результативність післядипломної освіти, обумовлений цілями розвитку професійної компетентності викладачів коледжів. Упровадження комплексу технологій сприяє опануванню необхідними знаннями, удосконаленню вмінь робити висновки, оцінювати й аналізувати навчальну інформацію, поважати альтернативну думку, аргументувати власні погляди, прагнути до діалогу, розширювати навички групової взаємодії, будувати конструктивні відносини в колективі, реалізувати ідею співпраці всіх учасників освітнього процесу із забезпеченням атмосфери психологічного комфорту.

Студіювання наукових джерел учених, які досліджують аспекти розроблення та впровадження педагогічних технологій у навчальний процес закладів освіти, дало можливість здійснити класифікацію складових комплексу навчальних технологій з розвитку професійної компетентності викладачів коледжів у системі післядипломної освіти за характером навчальної діяльності: група технологій активних інтеракцій; група технологій інтерактивних інтеракцій; група технологій імітаційних інтеракцій, («інтеракція [англ. *interaction*, лат. *inter* – між + *actio* – діяльність] – взаємодія, безпосередня міжособистісна взаємодія, взаємовплив).

До групи технологій активних інтеракцій включено наступні технології: проблемного навчання; контекстного навчання; ситуативного навчання; кооперативного навчання; вітагенного навчання тощо.

Застосування *проблемного навчання* у освіті дорослих відбувається в процесі роботи з реальними проблемами, але перш ніж вирішувати проблеми, важливо придбати необхідні для цього знання та сформувати навички. Доречно зауважити, що проблемний підхід у сучасному освітньому процесі використовується недостатньо, це пов'язано з відсутністю результативних технологій включення слухачів у проблему. Як правило, для залучення учасників освітнього процесу до якоїсь ситуації робота починається з запрошення їх до дії. Ці кроки найлегше реалізувати, коли працює група, оскільки включається груповий потенціал: учасники навчаються один в одного формулювати проблему та гіпотези її вирішення, ґрунтуючись на знаннях та досвіді кожного. Використання таких форм як «мозковий штурм» допомагає знаходити можливі реальні варіанти вирішення проблеми. Педагог є й тайм-менеджером семінару, він має можливість оцінити, чи йде група до правильного вирішення проблеми. Викладач не дає готового рішення вибраної проблеми, але створює умови для самостійної роботи та заохочує конкретні дії слухачів, які прагнуть знайти відповідь із використанням власного досвіду. Сьогодні в освіті для дорослих в основному використовується традиційний підхід та пов'язані з ним дедуктивні дидактичні методи. Включення елементів

проблемного навчання на основі індуктивного методу, безумовно, посилить результативність освоєння матеріалу, що вивчається. Досліджувана проблема має бути прив'язана до конкретного часу та місця, сформульована таким чином, щоб уможливити набуття нових знань та навичок силами самих здобувачів освіти. Проблемне навчання відноситься до розвивального типу навчання, реалізація принципу проблемності сприяє розвитку професійної компетентності викладачів коледжів у післядипломній освіті.

Базисом *контекстного навчання* є «теорія дії щодо засвоєння соціального досвіду в результаті активної діяльності суб'єкта» (Чумак, 2018). Важливою праксеологічною закономірністю реалізації освітнього процесу у навчанні педагогів є моделювання (відтворення) умов соціально-професійної взаємодії. У зв'язку з цим особливої значущості набуває контекстне навчання викладачів коледжів у системі післядипломної освіти – навчання, в якому динамічно моделюється зміст професійної праці, тим самим забезпечуються умови трансформації навчальної діяльності у професійну діяльність фахівця. Сутність контекстного навчання полягає у реалізації принципів дидактики розвиваючого навчання. Актуальність контекстного навчання в курсовій підготовці педагогів пояснюється тим, що педагогічні проблеми, оптимальне вирішення яких може бути знайдено в режимі такого навчання мають, як правило, міжпредметний характер. Подання готового знання не дає бажаного ефекту – таке знання найчастіше не асимілюється особистістю, не відноситься нею до самої себе через існування психологічних бар'єрів та захистів. Тому контекстне навчання створює унікальну ситуацію випробування, програвання, використання отриманих знань у груповій діяльності з іншими учасниками та під керівництвом викладача-керівника. Учасники опиняються в центрі проблемної ситуації, у положенні, коли потрібно діяти, намагаючись врахувати малопередбачувані кроки оточуючих. Крім того можливе одночасне залучення до активного навчального процесу практично кожного учасника. У цьому одна з переваг контекстного навчання перед традиційною практикою навчальних занять, у тому числі в системі післядипломної освіти педагогів.

Технологія кооперативного навчання для розвитку професійної компетентності викладачів закладів фахової передвищої освіти поєднує активні методи навчання: проблемний, комунікативний, проєктний, ігровий і інші. Корпоративне навчання – це спеціально організована педагогічна система, функціонування якої забезпечує усунення невідповідності між вимогами до фахівця та рівнем його підготовки; розвитком нових навичок у зв'язку з необхідністю зміни професійних обов'язків на користь навчального закладу та педагогічного працівника. Метою корпоративного навчання є розвиток навичок необхідних для повноцінного функціонування коледжу та орієнтація на зміну індивідуальної та групової поведінки. Означена технологія передбачає колегіальну діяльність всіх учасників навчання, організованого за допомогою активних форм: «мозковий штурм», кейс-метод, «мікрофон», «навчаючи – вчуся», «карусель», «робота в парах», «акваріум» тощо.

Вітагенне навчання – навчання, яке базується на затребуванні (актуалізації) особистісного життєвого досвіду, включаючи освітню мету з інтелектуальним потенціалом. Оскільки життєвий досвід – це вітагенна інформація, сплав думок, почуттів, вчинків людини, що становлять самодостатню цінність, і пов'язані з пам'яттю розуму, почуттів, поведінки. Вітагенне навчання – спільна діяльність вчителя-тренера та слухачів з організації і взаємо-збагачуючого спілкування, де головний аспект полягає в процесі актуалізації вітагенної інформованості особистості (включаючи значний внесок суб'єктивного досвіду та світосприйняття на даному етапі розвитку) та вітагенного колективного досвіду. Застосування вітагенного навчання визначає наявність характерних організаційно-технологічних форм, а також поглиблені знання педагогом-тренером вітагенного досвіду викладачів коледжів у тому чи іншому розділі програми підвищення кваліфікації.

Групу технологій імітаційних інтеракцій на різних етапах заняття характеризує висока результативність застосування елементів імітаційної, ігрової діяльності та креативності для розвитку творчого потенціалу, критичного мислення, удосконалення комунікативних здібностей і вмінь

приймати практичні рішення. Цю групу технологій складають технології: імітаційного моделювання; ігрової діяльності; воркшоп та інші.

Заслуговує на увагу *імітаційне моделювання* у контексті розвитку професійної компетентності викладачів коледжів у закладах післядипломної освіти, оскільки, проєктування моделей окремих компонентів (етапів) освітнього процесу уможливорює унаочнення професійної діяльності, розширює діапазон розв'язку завдань пов'язаних з розробленням і прийняттям рішень в умовах невизначеності та дефіциту інформації. У процесі моделювання здобувачі освіти (викладачі коледжів) навчаються відстоювати свою позицію у висловленні думок, приймати обмірковані професійні рішення, логічно мислити. У процесі післядипломної освіти технологія імітаційного моделювання реалізується у формі імітаційної ситуації, дидактичної або навчальної ділової гри, імітаційного тренінгу, фахово-орієнтованого проєкту, ігрового проєктування тощо.

У ході підвищення кваліфікації викладачів коледжів впливове значення має вихідний рівень професійної підготовки, мотивації, особисті якості суб'єктів імітаційного моделювання; рольова взаємодія дозволяє слухачам на етапі творчої самореалізації найповніше виявити свої комунікативні, організаторські та педагогічні здібності. Участь в імітаційному моделюванні уможливорює педагогами усвідомлення рівня відповідності фахової та методичної підготовки професійним вимогам; сприяє формуванню сталої професійної мотивації та професійної спрямованості, розвитку особистісних та професійно значущих якостей, виступає засобом розвитку активної професійної позиції педагогів. Рольове імітаційне моделювання виступає своєрідним індикатором рівня розвитку професійної компетентності викладачів коледжів.

У контексті розвитку професійної компетентності викладачів коледжів доцільно говорити про два аспекти *технології ігрової діяльності*. З одного боку, це активна взаємодія педагогічних працівників між собою, викладача-тренера та групи учасників у процесі опанування фахово-предметними знаннями з метою удосконалення творчого, професійного мислення особистості. З іншого

боку, навчання включає опанування навичками соціально-педагогічної взаємодії, розвиток в особистості комунікативної культури соціуму. Використання ігрової технології сприяє глибшому засвоєнню професійних знань, підвищенню мотивування до самоосвіти, самовдосконалення, продуктивній співпраці суб'єктів навчальної діяльності, активізації діяльності педагогів, розвитку творчого потенціалу, педагогічних здібностей, самостійності та індивідуальності.

Інноваційна технологія «Воркшоп» – це інтенсивне навчання, в основі якого активна діяльність учасників, орієнтована на практичне опанування знаннями та вміннями під керівництвом фахівця. Технологія *workshop* (дослівно перекладається як майстерня чи цех) заснована на дослідженні практичних аспектів будь-яких питань та проблем. Знання учасники отримують під час проведення заходу де наставники озвучують теоретичну інформацію й після цього викладачі, які навчаються закріплюють її практично. Процес навчання у форматі «Workshop» базується на колективній взаємодії. Кожний присутній бере активну участь у рішенні поставлених задач, формат проведення багато в чому залежить від тематики проєкту, цілей та ресурсів. Алгоритм підготовки та проведення різних навчальних заходів з розвитку професійної компетентності викладачів фахових коледжів з застосуванням воркшопу складається із таких елементів: формулювання теми заходу; визначення мети, завдань та планування очікуваних результатів; вибір цікавих методів та прийомів для поділу колективу на команди; підготовка теоретичного матеріалу; проєктування практичних завдань для закріплення інформації; педагогічна рефлексія. Означена технологія направлена на розвиток ключової характеристики педагога – направленість на постійний пошук, на створення нового, на професійну творчість та самовдосконалення.

За стратегією інноваційного навчання комплекс технологій розвитку професійної компетентності викладачів коледжів спрямовуваний на креативну орієнтацію процесів, свободу мислення й творче сприйняття освітніх процесів, призводить до розвитку особистості слухачів, активізації їх діяльності щодо

самовдосконалення, підвищення мотивації педагогічної діяльності, удосконалення здатності педагогів до аналізу, узагальнення, моделювання, відбору змісту, спрямовує їх функціональність на нестандартне виконання фахових обов'язків.

Підвищення кваліфікації з використанням *групи технологій інтерактивних інтеракцій розвитку професійної компетентності викладачів фахових коледжів у системі післядипломної освіти* уможливить організацію навчального процесу таким чином, що практично всі учасники виявляться залученими до процесу пізнання, вони матимуть можливість рефлексувати щодо того, що вони вміють та знають. У підсумку викладач разом із новими знаннями дає можливість педагогам-слухачам вести самостійний пошук.

Головна своєрідність інтерактивних освітніх технологій у посиленні активно-пізнавальної та інтелектуальної діяльності, сприянні залучення викладачів до освітнього процесу як ініціативних учасників. підвищенні мотивації, активізації розвитку навичок самоосвітньої діяльності. Означені «характеристики відкривають широкі можливості використання інтерактивних технологій у системі безперервної освіти». (Тітова (ред.), 2023).

Група інтерактивних інтеракцій комплексу навчальних технологій з розвитку професійної компетентності викладачів фахових коледжів складається з технологій: навчання як дослідження; евристичного та розвиваючого навчання; розвитку критичного мислення; проєктної діяльності; тьюторського супроводу; інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей навчального матеріалу; результативного навчання за структурою моделі Колба та інших.

Одним з основних методів, який дає можливість викладачам коледжів проявити творчу активність у процесі підвищення рівня професійної компетентності, є *технологія евристичного навчання*. Головним елементом навчання в контексті означеної технології є евристична освітня ситуація – ситуація активізуючого незнання, мета якої – створення особистого освітнього продукту (ідей, проблеми, гіпотези, версії, схеми, тексту). Отримуваний у разі

освітній результат непередбачуваний, педагог-наставник проблематизує ситуацію, задає напрям діяльності, але не визначає заздалегідь конкретні освітні результати. Педагогічним інструментарієм під час використання цієї технології служать евристичні методи навчання: метод «вживання», гіпотез, символічного та образного бачення, інверсія, взаємонавчання та самооцінювання, конструювання понять, прогнозування, гіперболізації, «мозкового штурму» тощо. Крім того провідним методом навчання є рефлексія – усвідомлення способів діяльності, виявлення її смислових особливостей (Чумак, 2018).

Розвиваюче навчання – це «система організації навчання, яка сприяє включенню внутрішніх механізмів розвитку особистості здобувачів освіти та найбільш повної реалізації їх інтелектуальних та творчих здібностей» (Вітвіцька (ред.), 2015). Підґрунтя технології розвиваючого навчання у контексті удосконалення професійної компетентності викладачів у післядипломній освіті складають такі методи та прийоми: самостійного визначення цілей заняття; включення в процес навчання і раціональної, і емоційної сфери; інтенсифікації самостійної діяльності; сумісного аналізу ходу і результатів діяльності; визначення закономірностей; групування; класифікації; розвивальних завдань; спостереження; порівняння; синтезу; абстрагування; узагальнення тощо. Система розвиваючого навчання розкриває широкі можливості для розвитку самооцінки викладача, надає можливість усвідомлення себе як суб'єкта, який саморозвивається, самостійно здобуває знання, самоудосконалюється.

Технологія проєктної діяльності серед сучасних освітніх технологій є найбільш ефективною і відповідною цілям безперервної професійної освіти – розвитку професійної компетентності викладача коледжу. Інноваційність проєктної технології полягає у застосуванні проєктного підходу до організації підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, у формуванні у слухачів уміння висувати нові ідеї ефективного викладання, проєктування нових технологій та освітніх продуктів, запровадження результатів у навчальний процес. Використання проєктної діяльності у системі підвищенні кваліфікації

педагогічних кадрів сприяє формуванню у слухачів особистісних та міжособистісних компетенцій, ефективних комунікацій, творчої ініціативи, креативного, критичного, підприємницького мислення, лідерства, уміння працювати у команді.

У технології розвитку критичного мислення (ТРКМ) синтезовані ідеї та методи технологій колективних та групових способів навчання, а також співробітництва, розвиваючого навчання. Технологія представляє собою цілісну систему, яка формує навички роботи з інформацією, спрямована на освоєння базових навичок відкритого інформаційного простору для вирішення великого спектру проблем у освітній сфері. Основні особливості технології РКМ: комунікативно-діяльнісний принцип навчання, що передбачає діалоговий, інтерактивний режим занять, спільний пошук вирішення проблем, а також партнерські відносини між педагогом та здобувачами освіти. Викладач здатний до критичного мислення, так як володіє професійними знаннями, певними навичками та вміннями в освітній галузі, наділений життєвим досвідом, володіє методологією наукової творчості, сучасними інформаційними технологіями, підготовлений до дослідницької, консультаційної, аналітичної та педагогічної діяльності, наділений здатністю виявляти та пояснювати протиріччя теорії та практики, пропонувати та аналізувати рішення тощо. Всі ці навички «укладаються» в концепцію критичного мислення, а тому застосування ТРКМ для викладачів коледжів у системі післядипломної освіти дає можливість досягти бажаного результату.

В освітньому процесі закладу післядипломної освіти для збільшення обсягів засвоєних знань без збільшення часу ефективно застосовувати технологію інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей. Означена технологія ґрунтується на системі подання навчального матеріалу, структурованого в спеціально організованій послідовності за допомогою умовних схем, знаків, слів. Розроблення та застосування опорних сигналів та конспектів спрямовані на інтенсифікацію, прискорення та випередження освітнього процесу. Ця технологія реалізується за допомогою різних прийомів

(стратегій), які націлені на графічні способи організації матеріалу, стратегії роботи з текстом, прийоми роботи в групах.

Однією із таких стратегій технології інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей є «скрайбінг». «Скрайбінг є мистецтвом відображати своє мовлення в малюнках ... в реальному часі паралельно з доповіддю мовця для привертання уваги слухачів, забезпечення їх додатковою інформацією та виокремлення головних моментів доповіді» (Сорока, 2015). Одним з цікавих варіантів опорного конспекту є інтелект-карта. Її побудова має на увазі використання скоріш образної, ніж вербальної інформації. Ефективним, дієвим прийомом для сприймання та розуміння змісту навчальної інформації є розроблення алгоритмів, які інтенсифікують вирішення важких завдань, приводячи їх до виконання простих дій з вибору між двома напрямками.

Технологія тьюторського супроводу уможливорює активне включення педагогів до інноваційної діяльності, формування суб'єктної позиції у вирішенні завдань освіти. Тьютор, здійснюючи супровід процесу підвищення професійної компетентності педагога, забезпечує індивідуалізацію освіти, що передбачає створення умов професійного розвитку кожного педагога по індивідуальній траєкторії з урахуванням його освітніх потреб, вибір актуальних змісту та форм самоосвіти та самовдосконалення. Тьютор допомагає викладачеві усвідомити свої професійні дефіцити, можливості та перспективи, зробити усвідомленим вибір форм підвищення кваліфікації, здійснити роботу щодо формування індивідуальної освітньої програми професійного розвитку. Основними характеристиками тьюторського супроводу процесу підвищення кваліфікації є суб'єктна активність, як педагога, так і тьютора, які виступають рівноправними учасниками освітнього процесу, цілісність та спрямованість даної взаємодії, орієнтація на індивідуальність та самобутність педагога, вироблення в ході взаємодії індивідуальних норм, усвідомлених як необхідні для вирішення поставленої мети. Таким чином, ефективне використання технології тьюторського супроводу в коледжі може стати рішенням одного із

завдань професійного вдосконалення викладачів, їхнього творчого розвитку та підвищення професійної компетентності.

Комплексне застосування інноваційних технологій розвитку професійної компетентності викладача коледжу призведе до створення цілісної системи, що має безперервний характер розвитку особистості як суб'єкта освітнього процесу.

Література:

Вітвицька, С. С. (ред.). (2015). *Інноваційні педагогічні технології у системі неперервної професійної освіти*: монографія. Житомир: «Полісся».

Лузан, П. Г., & Печковська, І. М. (2015). Суть та дефініція поняття «педагогічна технологія». *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Педагогіка, психологія, філософія*, 220, 100-108.

Ребуха, Л. З. (ред.). (2022). *Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти*: монографія. Тернопіль: ЗУНУ.

Сорока, Т. В. (2015). Скрайбінг як сучасна форма візуалізації навчального матеріалу. *Географія*, 16 (284). URL: <https://tinyurl.com/2treznzd>.

Тітова, О. А. (ред.), Лузан, П. Г., Пащенко, Т. М., Мося, І. А., Остапенко, А. В, & Ямковий, О. Ю. (2023). *Система розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів в умовах пандемії, воєнного та повоєнного часу*: монографія. Київ: ІПО НАПН України.

Чумак, Л. В. (2018). *Теоретичні і методичні засади розвитку професійної майстерності вчителів зарубіжної літератури в системі післядипломної освіти*. (Дис. док. пед. наук.). Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.